

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala a soudců Josefa Baxy (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatelky **J. K.**, zastoupené JUDr. Romanem Heydukem, advokátem, sídlem Jaselská 206/27, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2023 č. j. 28 Cdo 3662/2022-1701, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. června 2022 č. j. 30 Co 1/2022-1629, rozsudku Okresního soudu v Semilech ze dne 9. prosince 2021 č. j. 8 C 459/2004-1527 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. dubna 2021 č. j. 28 Cdo 313/2020-1445, za účasti **Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Semilech** jako účastníků řízení a **1) Lesy České republiky, s. p.**, sídlem Přemyslova 1106/19, Hradec Králové, zastoupeného JUDr. Janem Nemanským, advokátem, sídlem Těšnov 1059/1, Praha 1 – Nové Město, **2) České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových**, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, **3) Krajské správy silnic Libereckého kraje, příspěvkové organizace**, sídlem České mládeže 632/32, Liberec, zastoupené Mgr. Vlastimilem Škodou, advokátem, sídlem Masarykovo nám. 193/20, Děčín, **4) Národního památkového ústavu, státní příspěvkové organizace**, sídlem Valdštejnské náměstí 162/3, Praha 1 – Malá Strana, zastoupené JUDr. Josefem Mackem, advokátem, sídlem Mšenská 3987/62, Jablonec nad Nisou, **5) Správy železnic, státní organizace**, sídlem Dlážděná 1003/7, Praha 1 – Nové Město, **6) Tělovýchovné jednoty Turnov, z. s.**, sídlem Skálova 207, Turnov, **7) města Turnov**, sídlem Antonína Dvořáka 335, Turnov, zastoupeného Mgr. Františkem Jarošem, advokátem, sídlem Antonína Dvořáka 287, Turnov, **8) Tělocvičné jednoty Sokol Turnov**, sídlem Skálova 540, Turnov **9) České republiky – Státního pozemkového úřadu**, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3 – Žižkov, **10) Zemědělského družstva Český ráj Všeň v likvidaci**, sídlem Všeň 124, **11) Strojní a traktorové stanice, odštěpného závodu Turnov**, odštěpný závod, sídlem Turnov, Hrubý Rohozec, **12) HELIOS-OKNA, spol. s r. o.**, sídlem Daliměřice 480,

zastoupené Mgr. Pavlem Vernerem, advokátem, sídlem Palackého 211, Turnov, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. HELIOS-OKNA, spol. s r. o., se přiznává postavení vedlejšího účastníka řízení.

II. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2023 č. j. 28 Cdo 3662/2022-1701, rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. června 2022 č. j. 30 Co 1/2022-1629 a rozsudkem Okresního soudu v Semilech ze dne 9. prosince 2021 č. j. 8 C 459/2004-1527 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Tato rozhodnutí se proto ruší.

IV. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Posuzovaná věc se týká restituce podle zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb. Tento zákon upravuje restituci majetku, který byl konfiskován po druhé světové válce, a to mimo jiné podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

2. Osoba, která se chce domoci restituce podle zákona č. 243/1992 Sb., se nikdy nesměla provinit proti československému státu a musela nabýt zpět československé státní občanství podle některého z předpisů uvedených v § 2 odst. 1 tohoto zákona. Jedním z těchto předpisů je dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Pokud bylo podle tohoto dekretu rozhodnuto o vrácení nebo zachování československého státního občanství, dotčená osoba splňovala uvedenou podmínku pro restituci.

3. Právní předchůdce stěžovatelky požádal o zachování československého státního občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb. a československé Ministerstvo vnitra dne 16. 12. 1947 vydalo akt, podle kterého se mu československé státní občanství zachovává. Obecné soudy ovšem v posuzované věci dospěly k závěru, že jde o nicotný akt, který nemá žádné právní účinky. Právnímu předchůdci stěžovatelky tudíž podle obecných soudů nebylo československé státní občanství platně zachováno (vráceno), jak to vyžaduje zákon č. 243/1992 Sb., a proto nebyl osobou oprávněnou k restituci podle tohoto zákona. Ústavní soud tyto závěry obecných soudů přezkoumal z hlediska ústavnosti.

II. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

4. Stěžovatelka je vdovou po Karlu Des Fours Walderode („KDFW“).
5. Podle zjištění obecných soudů, která nejsou předmětem sporu, KDFW při sčítání lidu v roce 1930 uvedl, že je osobou německé národnosti. Dne 4. 7. 1939 vyplnil dotazník ke zjištění německé státní příslušnosti (*Fragebogen zur Feststellung der deutschen Volkszugehörigkeit*). Jako mateřský jazyk uvedl němčinu, přihlásil se k německému lidu, potvrdil absolvování německých škol, jakož i to, že žádný z jeho čtyř prarodičů není a nebyl židovského původu nebo náboženství. Dne 24. 7. 1939 mu byl vydán průkaz o německé státní příslušnosti.
6. Jako osoba německé národnosti, která nabyla německou státní příslušnost, KDFW pozbyl československé státní občanství dle § 1 odst. 1 dekretu č. 33/1945 Sb.
7. V reakci na to dne 6. 10. 1945 KDFW požádal o zachování československého státního občanství podle § 2 citovaného dekretu. Osoby, které chtěly zachovat československé státní občanství, musely prokázat, že „*zůstaly věrný Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem*“ (§ 2 odst. 1 citovaného dekretu). O žádosti rozhodovalo československé „*ministerstvo vnitra na návrh zemského národního výboru [...]*“; současně platilo, že tyto osoby bylo třeba „*až do vyřízení žádosti považovati za československé státní občany, vydal-li jim okresní národní výbor (okresní správní komise) nebo zastupitelský úřad osvědčení o okolnostech, uvedených v předchozím odstavci*“ (§ 2 odst. 2 citovaného dekretu).
8. Magistrát hlavního města Prahy dne 10. 10. 1946 vydal KDFW osvědčení o prozatímním zachování československého občanství.
9. Ministerstvo vnitra v listině ze dne 12. 8. 1947 oznámilo Ústřednímu národnímu výboru, že nevyhovuje žádosti KDFW o zachování československé státní občanství, neboť okolnosti uvedené v žádosti nelze pokládat za činnou účast v boji za osvobození Československa.
10. Ministerstvo vnitra dne 16. 12. 1947 vydalo KDFW osvědčení o zachování československého státního občanství dle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. (dále též „akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947“).
11. Magistrát hlavního města Prahy dne 22. 12. 1947 vydal KDFW osvědčení o zachování československého státního občanství.
12. V roce 1949 bylo vyhověno žádosti KDFW o vzdání se československého státního občanství, neboť bylo zjištěno, že nabyl rakouské státní občanství. Československé státní občanství KDFW znovu nabyl v roce 1992.
13. Rodový majetek KDFW byl konfiskován podle dekretu č. 12/1945 Sb.

II.1 Restituční spory

14. Od roku 1992 se KDFW domáhá restituce rodového majetku podle zákona č. 243/1992 Sb. Po úmrtí KDFW pokračovala v restitučních sporech stěžovatelka jako jeho právní nástupkyně. O uplatněných restitučních nárocích se rozhodovalo ve více řízeních a jednotlivými větvemi restitučních sporů se opakovaně zabýval Ústavní soud i Nejvyšší soud.

15. V roce 1992, kdy KDFW restituční nároky vznesl, platilo, že osoby domáhající se restituce musejí trvale žít na území České republiky (§ 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., v tehdy účinném znění). Ústavní soud ovšem podmínku trvalého pobytu zrušil (nález ze dne 13. 12. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 8/95). Zákonodárce na to reagoval zavedením nové podmínky: k restituci byly oprávněny jen osoby, které nejenže znovu získaly československé státní občanství podle některého z vyjmenovaných právních předpisů (§ 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb.), ale které navíc takto znovuzískané občanství nepozbyly až do dne 1. 1. 1990 (§ 2 odst. 3 zákona č. 243/1992 Sb., ve znění účinném od 9. 2. 1996; nyní § 2 odst. 4 tohoto zákona). KDFW by tuto podmínku nesplňoval, neboť v letech 1949–1992 československé státní občanství neměl. Ústavní soud ovšem dovodil, že se na něj tato nová podmínka nevztahuje, neboť uplatnil restituční nároky ještě před novelizací, která ji zavedla. Podle Ústavního soudu by opačný výklad vedl k pravé retroaktivitě (zpětné působnosti) nové právní úpravy, což by bylo v rozporu s principy právního státu (nálezy ze dne 13. 6. 2001 sp. zn. II. ÚS 326/98, ze dne 14. 3. 2002 sp. zn. IV. ÚS 143/01 a ze dne 14. 1. 2003 sp. zn. I. ÚS 145/01). Ústavní soud také uvedl, že KDFW „nepozbyl“ československé státní občanství, „neboť získal [o]svědčení [československého Ministerstva vnitra] o zachování čs. státního občanství ze dne 16. prosince 1947“ (nález sp. zn. II. ÚS 326/98).

16. Stěžovatelka jako právní nástupkyně KDFW se poté u obecných soudů domohla restituce části majetku.

17. Jedna z větví restitučních sporů skončila vydáním rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2008 sp. zn. 28 Cdo 4419/2007. Nejvyšší soud se nejprve zabýval tím, zda KDFW bylo vráceno (zachováno) československé státní občanství. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že tuto podmínku KDFW splnil, neboť mu československé státní občanství bylo zachováno aktem Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947. Předchozí listina Ministerstva vnitra ze dne 12. 8. 1947, podle které se žádosti KDFW o zachování státní občanství nevyhovuje, je dle Nejvyššího soudu nicotným právním aktem. Šlo „spíše o jakési rámcové sdělení, jímž se oznamuje negativní skutečnost blíže neurčenému počtu žadatelů (ministerstvo ‚nevyhovuje žádostem‘ osob, ‚poněvadž neprokázaly‘, atd.); jméno [KDFW] je pouze dopsáno nad text zřejmě opakovaně užívaného ‚vzoru‘.“ Protože i při rozhodování o žádosti o zachování státního občanství se posuzovalo, zda se dotčená osoba neprovinila proti československému státu, zahrnuje v sobě podle Nejvyššího soudu rozhodnutí o zachování občanství i kladný závěr, že se daná osoba tímto způsobem neprovinila, pro účely § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb. Nejvyšší soud dále poukázal na řadu dalších dokumentů ze spisu, které svědčí pro tento závěr. Nejvyšší soud proto zamítl dovolání a nezrušil rozhodnutí, kterým bylo vyhověno restitučním nárokům.

II.2 Restituční spor v posuzovaném případě

18. V posuzované věci stěžovatelka s restitučními nároky naopak úspěšná nebyla.

19. Restituční nároky byly uplatněny nejprve u pozemkového úřadu, který vydal zamítavé rozhodnutí. Stěžovatelka se proto bránila žalobou podle části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

20. Obecné soudy se nejprve zabývaly otázkou, zda je KDFW, stěžovatelčin právní předchůdce, osobou oprávněnou k restituci dle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb. Okresní soud v Semilech mezitímním rozsudkem rozhodl, že KDFW byl oprávněnou osobou a Krajský soud v Hradci Králové jeho rozhodnutí potvrdil. Okresní a krajský soud v souladu s dřívějším rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 (bod 17 výše) dovodily, že listina Ministerstva vnitra ze dne 12. 8. 1947 je nicotná a že aktem Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 bylo rozhodnuto o zachování československého státního občanství KDFW.

21. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zrušil rozhodnutí okresního a krajského soudu (dále též „kasační rozsudek Nejvyššího soudu“).

22. Podle Nejvyššího soudu mělo rozhodnutí o zachování státního občanství dle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. splňovat náležitosti rozhodnutí stanovené vládním nařízením č. 8/1928 Sb., o řízení ve věcech náležitých do působnosti politických úřadů (správní řízení). Toto rozhodnutí tedy mělo mít formu výměru (označení pro meritorní rozhodnutí) a mělo obsahovat – kromě výrokové části – i odůvodnění. Namísto výměru ovšem vydalo Ministerstvo vnitra osvědčení, k čemuž nebylo příslušné. Jelikož osvědčení Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 nesplňuje formální a obsahové požadavky, jde o nicotný akt (paakt), který nevyvolává žádné právní účinky. KDFW tedy nesplňuje jednu z podmínek restituce podle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992, neboť nenabyl zpět občanství podle jednoho z tam uvedených předpisů.

23. Nejvyšší soud uvedl, že náležitostmi rozhodnutí o zachování státního občanství se v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 (bod 17 výše) nezabýval, a proto se od tohoto rozhodnutí v posuzované věci nijak neodchýlil. Ústavní soud ve svých nálezech (bod 15 výše) vyslovil závěr o zachování státního občanství KDFW toliko mimo nosné důvody rozhodnutí, a Nejvyšší soud je v každém případě oprávněn přednést Ústavnímu soudu k této otázce konkurující úvahy a vést s ním justiční dialog.

24. Nad rámec toho Nejvyšší soud vyjádřil překvapení, jakým způsobem byla vyhodnocena skutečnost, že KDFW vyplnil dotazník *Fragebogen*. Připomněl, že podle nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2004 sp. zn. III. ÚS 107/04 bylo přihlášení se k německému národu v uvedeném dotazníku činěno s cílem získat německou státní příslušnost, což bylo tehdy chápáno „jako projev ochoty přispět k realizaci této zločinné politiky, jako projev zrady československého státu a nepřátelství k němu.“ Rodinné poměry KDFW podle Nejvyššího soudu vyplnění dotazníku dostatečně neospravedlňují.

25. Nejvyšší soud dále uvedl, že ve věci nebyly splněny podmínky pro vydání mezitímního rozsudku. Mezitímním rozsudkem se rozhoduje o základu věci, nikoliv o dílčí sporné otázce. Základem věci ustálená judikatura rozumí posouzení všech sporných otázek vyplývajících z uplatňovaného nároku s výjimkou okolností, které se

týkají jen výše nároku (plnění). Mezitímním rozsudkem tedy nelze rozhodnout pouze o otázce, zda KDFW byl osobou oprávněnou k restituci. Povaha restitučního sporu v posuzovaném případě vylučuje rozlišovat mezi základem nároku a jeho výší, což znamená, že nebylo vůbec možné vydat mezitímní rozsudek.

26. Okresní soud následně, vázán závěry kasačního rozsudku Nejvyššího soudu, napadeným rozsudkem žalobu stěžovatelky zamítl. Krajský soud napadeným rozsudkem jeho rozhodnutí potvrdil a Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelky jako nepřipustné.

27. Stěžovatelka proti uvedeným rozhodnutím podala ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu.

III. Argumentace stěžovatelky

28. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její základní právo na ochranu majetku, na soudní ochranu a na zákonného soudce podle čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

29. Podle stěžovatelky Ústavní soud i Nejvyšší soud v dřívější judikatuře učinily jasný závěr, že KDFW bylo zachováno československé státní občanství (nálezn Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 326/98 a rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4419/2007). V posuzované věci Nejvyšší soud dospěl v kasačním rozsudku k opačnému závěru. Nereflektoval tedy judikaturu Ústavního soudu, a navíc se odchýlil od svého dříve vysloveného právního názoru, aniž věc předložil k rozhodnutí velkému senátu.

30. Úvahy Nejvyššího soudu, jaké náležitosti měl splňovat akt o zachování československého státního občanství, pokládá stěžovatelka za nesprávné, formalistické a vnitřně rozporné. Dekret č. 33/1945 Sb. žádné náležitosti aktu o zachování státního občanství nestanoví. Nejvyšší soud navíc akt československého Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 označil za paakt jen kvůli spatřovaným formálním nedostatkům. Podle stěžovatelky však Nejvyšší soud přehlíží, že akty z tohoto období nelze v plné míře hodnotit optikou dnešního práva a nynějšími požadavky na kvalitu právních aktů.

31. Stěžovatelka se dále ohrazuje proti hodnocení Nejvyššího soudu vztahujícímu se k tomu, že KDFW vyplnil dotazník *Fragebogen*. Tato skutečnost byla známá již v době po druhé světové válce, kdy bylo rozhodováno o zachování československého státního občanství KDFW. Ani ve světle nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 to proto nelze považovat za rozhodující skutečnost pro posouzení restitučních nároků.

32. V doplnění ústavní stížnosti se stěžovatelka dovolává čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Namítá, že restituční předpisy je třeba vykládat v souladu s jejich účelem, a nikoliv restriktivně a formalisticky. Stěžovatelka odkazuje na závěry rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 (bod 17 výše), který potvrdil restituci části majetku KDFW, a upozorňuje, že ústavní stížnost proti tomuto rozsudku byla odmítnuta (usnesení ze dne 27. 11. 2008 sp. zn. IV. ÚS 2557/08). Tím bylo založeno legitimní očekávání, že i o jiných restitučních nárocích bude rozhodnuto obdobně.

IV. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

33. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení. S ohledem na specifika věci Ústavní soud zaslal na vědomí ústavní stížnost také vedlejším účastníkům řízení před obecnými soudy (§ 93 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád), přestože ti obecně nemají postavení vedlejších účastníků v řízení před Ústavním soudem (§ 76 odst. 2 zákona o Ústavním soudu). Z nich se k ústavní stížnosti vyjádřila toliko společnost HELIOS-OKNA, spol. s r. o. S ohledem na okolnosti věci Ústavní soud rozhodl, že se této společnosti přiznává postavení vedlejšího účastníka řízení (§ 76 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

34. Nejvyšší soud ve vyjádření navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, případně aby byla zamítnuta, neboť má za to, že kasačním rozsudkem ani následným usnesením neporušil ústavně zaručená práva stěžovatelky. Nejvyšší soud předně uvádí, že otázka, jaké jsou náležitosti řádného rozhodnutí o zachování československého státního občanství, byla otevřena dovolacímu přezkumu až v posuzovaném případě. Nejvyšší soud tuto otázku poprvé řešil v napadeném kasačním rozsudku, a nemohl se tedy odchýlit od předchozí judikatury. Jde-li o namítané nerespektování judikatury Ústavního soudu, přehlíží stěžovatelka, že ani Ústavní soud se v rámci nosných důvodů žádného ze svých nálezů danou otázkou nezabýval. I kdyby tak učinil, je Nejvyšší soud oprávněn vést s Ústavním soudem justiční dialog a nemusí nosné důvody nálezů bez dalšího následovat.

35. Nejvyšší soud v souladu s ustálenou judikaturou provedl hodnocení, zda akt (osvědčení) československého Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 o zachování státního občanství není nicotný. Závěr, že v posuzované věci trpí toto osvědčení obsahovými nedostatky (není v něm odůvodněno posouzení podmínek pro zachování státního občanství) i formálními (bylo vydáno nepříslušným orgánem), není výrazem formalistického přístupu. Naopak, Nejvyšší soud se nespokojil s izolovaně posuzovaným osvědčením, ale zabýval se tím, zda tento akt podle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. má náležitosti výměru.

36. K dalším námitkám Nejvyšší soud uvádí, že v rámci nosných důvodů napadených rozhodnutí nebyla hodnocena skutečnost, že KDFW vyplnil dotazník *Fragebogen*. Nejvyšší soud neporušil ani legitimní očekávání stěžovatelky. V dřívějším rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 se náležitostmi rozhodnutí o zachování státního občanství nezabýval, nemohl se jimi proto zabývat ani Ústavní soud v navazujícím usnesení o odmítnutí ústavní stížnosti. Stěžovatelce proto nemohlo vzniknout legitimní očekávání, jak bude o takové otázce rozhodováno, bude-li s ní Nejvyšší soud konfrontován.

37. Krajský soud navrhl, aby byla ústavní stížnost zamítnuta. Připomněl, že při posuzování otázky, zda byl právní předchůdce stěžovatelky osobou oprávněnou k restituci podle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., byl vázán právním názorem Nejvyššího soudu vyloženým v kasačním rozsudku. Vyjádřil přesvědčení, že napadená rozhodnutí neporušila ústavně zaručená práva stěžovatelky a dostatečně se vypořádávají i s její argumentací.

38. Okresní soud uvedl, že ústavní stížnost směřuje primárně proti závěrům Nejvyššího soudu, a proto nevyužije práva se k věci vyjádřit.

39. Vedlejší účastník 1) navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, případně zamítnout. Podle vedlejšího účastníka se Nejvyšší soud až v kasačním rozhodnutí poprvé zabýval otázkou, zda akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 představuje řádné rozhodnutí o vrácení státního občanství. V dřívějších rozhodnutích se této otázce Nejvyšší soud ani Ústavní soud nevěnovaly, a proto k ní nemohly ani vyslovit žádný závěr, od něhož by bylo možné se odchýlit. Posouzení tohoto aktu jako nicotného je srozumitelně a přesvědčivě odůvodněno. Nicotnost správních aktů znala již prvorepubliková právní teorie a možnost vyhodnotit poválečné akty jako nicotné judikatura dlouhodobě připouští. Polemika stěžovatelky s těmito závěry podle vedlejšího účastníka postrádá ústavněprávní rovínu a staví Ústavní soud do role další instance obecného soudnictví. Vedlejší účastník rovněž poukazuje na to, že KDFW vyplnil dotazník *Fragebogen*, a odkazuje na závěry, které v této souvislosti vyslovil Nejvyšší soud v kasačním rozsudku.

40. Vedlejší účastníci 2) a 3) navrhli ústavní stížnost zamítnout. Mají za to, že obecné soudy rozhodly věcně správně a neporušily základní práva stěžovatelky.

41. Vedlejší účastník 4) navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Podle vedlejšího účastníka se na věc nevztahuje Úmluva, neboť jde o restituci věcí konfiskovaných v roce 1945, tedy dříve, než se Úmluva stala pro Českou republiku závaznou. Právo na soudní ochranu pak stěžovatelce nezaručuje právo na vydání jí příznivého rozhodnutí. Napadená rozhodnutí se ani neodchylují od dřívější judikatury Nejvyššího soudu či Ústavního soudu. Ve výrokové části žádného soudního rozhodnutí totiž dosud nebylo vysloveno, že se KDFW zachovává státní občanství, pouze výroková část by přitom byla pro jiná řízení závazná.

42. Vedlejší účastník 7) navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, případně zamítnuta. Namítá, že doplnění ústavní stížnosti bylo učiněno po lhůtě k podání ústavní stížnosti a nemělo by k němu být přihlíženo. Dále uvádí, že Nejvyšší soud se v posuzované věci neodchýlil od rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 ani od nálezu sp. zn. II. ÚS 326/98. V nich totiž nebyla řešena otázka, zda akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 představuje řádné rozhodnutí o vrácení státního občanství. Za zásadní pak vedlejší účastník označuje, že KDFW se v dotazníku *Fragebogen* přihlásil k německé národnosti, čímž se „dopustil zrady československého státu“, jak plyne i z nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04. Navíc se v dotazníku přihlásil i k Sudetoněmecké straně (SdP).

43. Vedlejší účastník 9) rovněž navrhl ústavní stížnost odmítnout, případně zamítnout. Namítá, že doplnění ústavní stížnosti po lhůtě není možné. Dále argumentuje, že stěžovatelka nepřípustně brojí proti kasačnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu, které ale nepředstavuje poslední rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci. Podle vedlejšího účastníka se řádností aktu o zachování státního občanství KDFW komplexně zabýval až Nejvyšší soud v kasačním rozhodnutí. Jeho závěry tak nejsou v rozporu s předchozí judikaturou.

44. Vedlejší účastník 12) navrhl ústavní stížnost odmítnout. Zpochybňuje včasnost doplnění ústavní stížnosti a má za to, že by k němu nemělo být přihlíženo. Dále se ztotožňuje se závěry kasačního rozsudku Nejvyššího soudu. Náležitostmi rozhodnutí o zachování státního občanství se předchozí rozhodnutí Nejvyššího soudu ani Ústavního soudu nezabývala, a proto se od nich nemohl Nejvyšší soud kasačním rozsudkem odchýlit. Dále vedlejší účastník poukazuje na to, že KDFW vyplnil dotazník *Fragebogen*,

a byl členem SdP. Ani Evropský soud pro lidská práva v usnesení ve věci *Walderode proti České republice* ze dne 18. 5. 2004, stížnost č. 40057/98, stěžovatelce nevyhověl.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

45. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Stěžovatelka je zastoupena advokátem v souladu s § 29 až § 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

46. Ústavní soud se dále zabýval přípustností ústavní stížnosti, a to nejprve v části směřující proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu. Obecně platí, že ústavní stížnost proti kasačnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu není přípustná, neboť takovým rozhodnutím řízení nekončí. Judikatura Ústavního soudu umožňuje napadnout kasační rozhodnutí Nejvyššího soudu jen výjimečně: až po skončení řízení a pouze v případě, že jsou namítána taková pochybení týkající se řízení před Nejvyšším soudem, jejichž odstranění nelze docílit jinak než zrušením kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu (např. chybné posouzení včasnosti či přípustnosti dovolání k Nejvyššímu soudu). Brojí-li ústavní stížnost pouze proti právním závěrům kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu, postačí přezkoumat ústavnost těchto závěrů a případně zrušit navazující rozhodnutí obecných soudů. V dalším řízení má právní názor vyslovený v nálezu Ústavního soudu přednost před právním názorem vysloveným v kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu, přestože formálně nebylo zrušeno (nález ze dne 21. 2. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 29/11 a nález ze dne 17. 7. 2019 sp. zn. I. ÚS 1091/19, body 27–28). Stručně vyjádřeno, ústavní stížnost proti kasačnímu rozhodnutí je přípustná jen tehdy, nelze-li namítaná pochybení odstranit jinak než zrušením kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu.

47. V posuzované věci je kasační rozsudek Nejvyššího soudu postaven na dvou oddělitelných závěrech. Zaprvé podle Nejvyššího soudu KDFW nebyl oprávněnou osobou, neboť mu nebylo vráceno (zachováno) československé státní občanství; zadruhé nebylo možné vydat o této otázce mezitímní rozsudek. Stěžovatelka brojí toliko proti prvnímu z těchto závěrů. V posuzované věci lze ovšem docílit nápravy tohoto dle stěžovatelky neústavního právního závěru i jinak než zrušením kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu. V části směřující proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu je tedy ústavní stížnost nepřipustná.

48. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že i kdyby shledal přípustnost této části ústavní stížnosti, byla by zjevně neopodstatněná. Stěžovatelka totiž nijak nezpochybňuje druhý a samostatný důvod, na kterém je kasační rozsudek založený, a to že ve věci nebylo možné vydat mezitímní rozsudek. Obstojí-li jeden ze dvou samostatných důvodů, na kterém je kasační rozhodnutí postaveno, znamená to, že zrušení kasačního rozhodnutí není namístě.

49. Ústavní stížnost je přípustná v části směřující proti navazujícímu rozsudku okresního soudu a krajského soudu, jakož i usnesení Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání, neboť stěžovatelka všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. V této části jsou tedy splněny všechny procesní předpoklady řízení.

50. Nedůvodná je námitka vedlejších účastníků, že doplnění ústavní stížnosti bylo provedeno po lhůtě k podání ústavní stížnosti a nelze k němu přihlížet. Zákon o Ústavním soudu nestanoví, že po lhůtě již nelze rozšiřovat argumentaci v ústavní stížnosti. V posuzované věci navíc v doplnění ústavní stížnosti nebyl vznesen žádný nový argument, který by měl vliv na výsledek řízení.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

51. Ústavní stížnost je důvodná.

52. V posuzované věci je předmětem přezkumu závěr Nejvyššího soudu, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947, podle něhož se KDFW zachovává československé státní občanství, je nicotný, takže KDFW československé státní občanství znovu nenabyl (nebylo mu zachováno). Na základě tohoto závěru totiž obecné soudy uzavřely, že KDFW nebyl oprávněnou osobou podle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., a tudíž ani stěžovatelka jako jeho právní nástupkyně nemá nárok na restituci.

53. Ústavní soud již v nálezu sp. zn. II. ÚS 326/98 uvedl, že KDFW „nepozbyl“ československé státní občanství, „neboť získal [o]svědčení [československého Ministerstva vnitra] o zachování čs. státního občanství ze dne 16. prosince 1947“, a z tohoto závěru implicitně vycházel i v nálezech sp. zn. IV. ÚS 143/01 a sp. zn. I. ÚS 145/01. Toto konstatování ovšem nebylo podrobněji odůvodněno. Především však nebylo součástí nosných důvodů citovaných nálezů. Ty se totiž týkají otázky, zda se na restituční nároky KDFW vztahuje nově zakotvená podmínka, podle které nesmělo být „vrácené“ občanství pozbyto do 1. 1. 1990. Pouze nosné důvody nálezů mají precedenční závaznost, což znamená, že pouze nosné důvody jsou obecné soudy povinny následovat, tedy respektovat a reflektovat při rozhodování obdobných případů (podrobněji nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007, bod 59 a násl.). Uvedený závěr tedy obecné soudy nebyly povinny následovat.

54. Obecné soudy až v posuzované věci založily svá rozhodnutí na závěru, že akt československého Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 o zachování státního občanství je nicotný. Ústavností této úvahy se Ústavní soud dosud nezabýval, a musí tak proto učinit nyní.

VI.1 Obecné principy

55. Vymezení nicotnosti a posouzení, zda je určitý akt nicotný či nikoliv, je primárně otázkou podústavního práva. Jeho výklad a aplikace je v zásadě věcí obecných soudů. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy přezkoumává toliko ústavnost napadených rozhodnutí a řízení, v němž byla vydána.

56. I při výkladu a aplikaci podústavního práva ovšem obecné soudy mohou vybočit z mezí ústavnosti. K tomu dojde například tehdy, zatíží-li své rozhodování libovůlí (svévůli), čímž poruší právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu je projevem libovůle (svévole) v soudním rozhodování extrémní nesoulad právních závěrů se skutkovými a právními zjištěními; dále nerespektování kogentní normy; interpretace, jež je v extrémním rozporu

s principy spravedlnosti; rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy; a konečně „*interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu*“ [viz např. náleze ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04; náleze ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 2842/20, bod 18; náleze ze dne 17. 4. 2024 sp. zn. II. ÚS 617/24, bod 18].

VI.2 Aplikace na posuzovanou věc

57. Ústavní soud se dále zabýval tím, zda závěr Nejvyššího soudu o nicotnosti aktu Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 je výrazem libovůle v rozhodování a představuje interpretační exces.

VI.2.a) Obecné pojetí nicotnosti

58. Nicotným aktem se rozumí akt, který vykazuje natolik závažné vady, že není schopen vyvolat žádné právní účinky a nelze jej vůbec za akt považovat. V současnosti se za závažnou vadu způsobující nicotnost pokládá zejména „*absolutní nedostatek pravomoci, absolutní nepřislusnost rozhodujícího správního orgánu, zásadní nedostatky projevu vůle vykonavatele veřejné správy (absolutní nedostatek formy, neurčitost, nesmyslnost), požadavek plnění, které je trestné nebo absolutně nemožné, uložení povinnosti nebo založení práva něčemu, co v právním smyslu vůbec neexistuje, či nedostatek právního podkladu k vydání [příslušného aktu]*“ (usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 12. 2023 č. j. 9 Ao 37/2021-57, bod 39; rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 5. 2008 č. j. 8 Afs 78/2006-74; a obdobně již rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 3. 1995 sp. zn. 6 A 28/94).

59. Současné pojetí nicotnosti v podstatných rysech odpovídá jejímu pojmání už v době první republiky, jakož i v letech 1945–1948 (viz Merkl, A. Obecné právo správní. Díl druhý. Praha – Brno: Orbis, 1932, s. 24 a násl.; Hoetzel, J. Československé správní právo. Část všeobecná. Druhé přepracované vydání. Praha: Melantrich, 1937, s. 288 a násl.; Pošvář, J. Obecné pojmy správního práva. Brno: ČSAS Právník, 1946. s. 84 a násl.).

VI.2.b) Posouzení ve vztahu k aktu Ministerstva vnitra

60. V posuzované věci Nejvyšší soud na toto pojetí nicotnosti odkazuje (kasační rozsudek, bod 49). Nejvyšší soud se tedy proti uvedenému pojetí nicotnosti v obecné rovině nevymezil a neusiloval o jeho upřesnění či překonání.

61. Závěry Nejvyššího soudu, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 je nicotný, ovšem právě uvedenému obecnému pojetí nicotnosti vůbec neodpovídají. Nejvyšší soud se tedy od uvedeného obecného nahlížení na nicotnost zásadním způsobem odchýlil, a to bez jakéhokoliv vysvětlení.

62. Nejvyšší soud označil akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 za nicotný ze tří důvodů. Zprv, tento akt má formu osvědčení, a nikoliv výměru (dnešní terminologií rozhodnutí). Zadruhé neobsahuje vedle výrokové části také odůvodnění. Zatřetí, k vydání osvědčení nebylo československé Ministerstvo vnitra příslušné.

63. Ústavní soud předně konstatuje, že československé Ministerstvo vnitra mělo pravomoc i příslušnost vydat akt, kterým rozhodne o zachování československého státního občanství KDFW. V řízení před obecnými soudy bylo prokázáno, že KDFW podal žádost o zachování československého státního občanství podle § 2 odst. 1 dekretu č. 33/1945 Sb. Pravomoc a působnost rozhodnout o této žádosti svěřoval Ministerstvu vnitra § 2 odst. 2 tohoto dekretu.

64. Podle Nejvyššího soudu Ministerstvo vnitra nebylo „příslušné“ akt vydat, protože se jedná o osvědčení, a Ministerstvo vnitra bylo oprávněno vydávat pouze výměry (rozhodnutí) o zachování státního občanství. Tato argumentace ovšem nemůže obstát. Nejvyšší soud touto argumentací jen znovu poukazuje na to, že akt byl podle jeho přesvědčení vydán v chybné formě, protože jde o osvědčení namísto výměru. Otázku formy ale nelze tímto způsobem směřovat s otázkou pravomoci a působnosti, jako to nepřesvědčivě učinil Nejvyšší soud.

65. Fakticky tedy Nejvyšší soud předložil pouze dva argumenty pro svůj závěr o nicotnosti aktu Ministerstva vnitra, a to že jde o osvědčení namísto výměru a že tomuto aktu chybí odůvodnění. Obě tvrzené vady se týkají formy aktu.

66. Obecně se připouští, že i vady formy aktu by mohly způsobit jeho nicotnost. Muselo by ovšem jít o „*absolutní nedostatek formy*“ (bod 58 výše). Nejvyšší soud nijak nevysvětlil, proč by dvě jím shledané vady formy – chybné označení aktu a chybějící odůvodnění – byly natolik intenzivní, že by bylo možné hovořit o absolutním nedostatku formy. Posouzení intenzity vady je ale podle současného pojetí klíčové pro vymezení, zda jde o vadu zakládající nicotnost. Již v tomto ohledu tak posouzení provedené Nejvyšším soudem vykazuje prvky libovůle. Pouhé chybné označení a chybějící odůvodnění nelze bez dalšího ztotožnit se zvláště závažnou vadou aktu.

67. Ani žádnou další zvláště závažnou vadou akt Ministerstva vnitra netrpí. Je dostatečně určitý a není nesmyslný, což je zřejmé z toho, že obecným soudům včetně Nejvyššího soudu byl srozumitelný jeho obsah. Zachování státního občanství nepředstavuje ani přiznání trestného nebo absolutně nemožného plnění. KDFW byl jako fyzická osoba někým, komu bezpochyby bylo možné přiznat (zachovat) státní občanství. Dostatečný právní podklad pro zachování státního občanství pak poskytuje již citovaný § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb.

68. V kontextu posuzované věci je navíc nutné zohlednit, že v roce 1947 i v navazujícím období orgány veřejné moci vycházely z toho, že Ministerstvo vnitra dotčeným aktem platně a účinně rozhodlo o zachování československého státního občanství KDFW. Na základě aktu Ministerstva vnitra totiž vydal KDFW osvědčení o státním občanství i Magistrát hlavního města Prahy. V roce 1949 pak bylo vyhověno žádosti KDFW o vzdání se československého občanství, z čehož plyne, že do té doby toto občanství z pohledu tehdejších orgánů veřejné moci musel mít.

69. Závěr Nejvyššího soudu, že akt Ministerstva vnitra o zachování státního občanství ze dne 16. 12. 1947 je nicotný pro chybné označení a pro chybějící odůvodnění, tedy představuje interpretační excés a neodůvodněné odchýlení se od obecně sdíleného nahlížení na nicotnost. Jde tedy o závěr zatížený libovůlí, který z ústavního hlediska neobstojí.

70. Ústavní soud shrnuje, že jen zvláště závažná vada by mohla vyvolat nicotnost aktu, kterým Ministerstvo vnitra rozhodlo podle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb., že československé státní občanství se zachovává. O zvláště závažnou vadu nejde, je-li takový akt Ministerstva vnitra označen jako osvědčení a má náležitosti osvědčení, a nikoliv výměru (rozhodnutí).

71. Ústavní soud tedy konstatuje, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947, podle něhož se KDFW zachovává československé státní občanství, nelze označit za nicotný.

72. Ústavní soud pro úplnost dodává, že se v posuzované věci nezabýval tím, zda měl akt Ministerstva vnitra skutečně mít formu výměru (rozhodnutí) a zda měl skutečně obsahovat odůvodnění, jak dovozuje Nejvyšší soud. Pro účely rozhodnutí posuzované věci postačilo přezkoumat závěr, že tyto tvrzené vady by způsobily nicotnost aktu; tento závěr totiž z ústavního hlediska není udržitelný.

73. Jelikož závěr o nicotnosti aktu Ministerstva vnitra z ústavního hlediska neobstojí po věcné stránce, není již třeba zabývat se námitkou, že Nejvyšší soud při zaujetí tohoto závěru postupoval procesně nesprávně, neboť měl věc předložit velkému senátu. Klíčové je, že tento závěr se v posuzované věci nemůže uplatnit vůbec, bez ohledu na to, jaký proces byl k jeho dosažení zvolen.

VI.2.c) I kdyby akt Ministerstva vnitra byl nicotný, neobstojí navazující závěry

74. Ústavní soud podotýká, že i kdyby obstála úvaha o nicotnosti aktu Ministerstva vnitra o zachování státního občanství, neústavní by byly na to navazující závěry Nejvyššího soudu.

75. Nicotnost aktu Ministerstva vnitra by znamenala, že o žádosti KDFW o zachování státního občanství dosud nebylo rozhodnuto. Ústavní soud dovedl, že v takovém případě jsou povinny řízení dokončit a o žádosti rozhodnout nynější orgány. Pokračování v řízení se přitom mohou domáhat i právní nástupci původních žadatelů (nález ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. IV. ÚS 114/96).

76. Navíc by bylo třeba se vypořádat se skutečností, že KDFW vydal okresní národní výbor osvědčení podle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb., jehož držitelem bylo třeba považovat za československého státního občana, a to až do skončení řízení o žádosti o zachování státního občanství. Ústavní soud v minulosti dovedl, že lze na základě tohoto osvědčení nabýt v dobré víře práva a že stát nemůže libovolně toto „rozhodnutí předběžné povahy“ nahradit jiným (nález ze dne 29. 6. 2005 sp. zn. I. ÚS 98/04).

77. V případě nicotnosti aktu Ministerstva vnitra o zachování státního občanství by se tedy bylo třeba vypořádat s tím, že KDFW byl v každém případě držitelem předběžného osvědčení, podle kterého ho bylo třeba pokládat za československého státního občana. Pokud by tato skutečnost sama o sobě nebyla dostatečná k rozhodnutí věci, bylo by třeba vyčkat dokončení řízení o zachování státního občanství. Závěr Nejvyššího soudu, který z nicotnosti aktu Ministerstva vnitra dovedl, že KDFW nebylo zachováno občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb., byl tedy v každém případě předčasný a učiněný v rozporu s judikaturou Ústavního soudu.

VI.2.d) *Zákonnost aktu o zachování státního občanství již nelze přezkoumávat*

78. Jelikož akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 o zachování státního občanství není nicotný, je třeba z něho v restitučním řízení vycházet. Zákonodárce nesvěřil obecným soudům kompetenci přezkoumávat, zda bylo zákonně a správně rozhodnuto o vrácení (zachování) československého státního občanství. Důvody pro tento přístup Ústavní soud nastínil již v nálezu sp. zn. I. ÚS 98/04. V případě rozhodnutí podle dekretu č. 33/1945 Sb. vydaných v období 1945–1948 nelze odhlížet od skutečnosti, že se „jednalo o rozhodnutí orgánů, které byly dobře obeznámeny s tehdejší realitou a neměly od tehdejších, bezesporu tragických událostí, nepřiměřený časový odstup. Byly tedy více či méně způsobilé bezprostředního hodnocení skutečností relevantních podle příslušných ustanovení dekretu č. 33/1945 Sb. Při dnešním hodnocení těchto skutečností, za situace dnes již velmi obtížného dohledávání skutkových podkladů pro rozhodnutí orgánu veřejné moci, po uplynutí téměř šesti dekad od konce druhé světové války, je nezbytné postupovat s největší obezřetností“. Tato zdrženlivost je o to více namístě nyní, kdy časový odstup narostl o dvě další dekády.

79. Část vedlejších účastníků poukazuje na některé aspekty jednání KDFW v době druhé světové války, jako je vyplnění dotazníku *Fragebogen* či jeho tvrzené členství či příslušnost k SdP. Tyto okolnosti předně nemohou vést ke zpochybnování aktu Ministerstva vnitra o zachování státního občanství, který v restitučním řízení nelze přezkoumávat.

80. Pokud jde o podmínku neprovinění se proti československému státu, připomíná Ústavní soud, že dle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 (bod 17 výše) byla tato podmínka posuzována již pro účely rozhodnutí o zachování československého státního občanství dle § 2 odst. 1 dekretu č. 33/1945 Sb.; rozhodnutí o zachování státního občanství v sobě proto již obsahuje závěr o neprovinění se proti československému státu. K případnému přehodnocení tohoto závěru v důsledku okolností, které vyšly najevo až později, tedy po rozhodnutí o zachování státního občanství, je třeba přistupovat velmi zdrženlivě.

81. Ústavní soud v této souvislosti připomíná závěry Nejvyššího soudu z již citovaného rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007, jakož i zjištění, která v posuzovaném případě učinily okresní a krajský soud před kasačním zásahem Nejvyššího soudu. Z nich plyne, že KDFW vysvětloval vyplnění dotazníku *Fragebogen* a tvrzenou příslušnost k SdP již v době rozhodování o žádosti o zachování československého státního občanství; nejde tedy o později zjištěné skutečnosti. Dále bylo zjištěno, že v době druhé světové války byl KDFW zaměstnán v Československé zbrojovce, a. s., kde dle poválečného posudku projevoval kladný vztah k českému národu. I když jako německý státní příslušník narukoval do Wehrmachtu, nikdy nepovýšil z hodnosti vojína. Při práci jako tlumočnick dle písemných svědectví napomáhal československým občanům. Písemná vyjádření více než desítky osob z let 1945–1946 hovoří o tom, že KDFW byl vždy antinacistického smýšlení, podporoval perzekuované osoby a hovořil česky. I tehdejší orgány mu vydaly potvrzení, že se během válečných let choval loajálně k českému národu, či že prováděl ilegální protiokupační činnost. Je tedy zřejmé, že jednání KDFW v době druhé světové války nelze hodnotit jen na základě dílčích a z kontextu vytržených okolností.

82. Ani nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 nelze vykládat tak, že kdokoliv se přihlásil v dotazníku *Fragebogen* k německé národnosti, automaticky se provinil proti

československému státu. V posuzovaném případě je k tomuto hodnocení naopak třeba přistupovat citlivě a s velkým respektem k závěrům, k nimž se ohledně této otázky dospělo v době bezprostředně po druhé světové válce, kdy bylo vyhověno žádosti KDFW o zachování československého státního občanství.

VII. Závěr

83. Z ústavního hlediska neobstojí závěr Nejvyššího soudu, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947, podle něhož se právnímu předchůdci stěžovatelky KDFW zachovává československé státní občanství, je nicotný. Napadená rozhodnutí okresního a krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu, která jsou založena na tomto závěru, porušují právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

84. Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu, rozsudek krajského soudu a rozsudek okresního soudu.

85. Ústavní soud dále odmítl ústavní stížnost v části směřující proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu jako návrh nepřijatelný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

86. V dalším řízení jsou obecné soudy vázány závěry vyslovenými v tomto nálezu. Budou tedy vycházet z toho, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 není nicotný a že tímto aktem bylo KDFW zachováno československé státní občanství. Tyto závěry mají přednost i před neústavním právním názorem vyjádřeným v kasačním rozsudku Nejvyššího soudu, přestože tento rozsudek nemohl být z procesních důvodů zrušen. Na obecných soudech nyní je, aby se zabývaly naplněním dalších podmínek restituce.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 19. září 2024

Pavel Šámal
předseda senátu